

Zmizování v našich dějinách

Bez většího zájmu médií nedávno proběho sté výročí úmrtí císaře a krále Karla I. Habsburského.

Katolická církev za blahoslaveného panovníka sloužila mše, nadšenci v Plzni mu vztyčili sochu, monarchistická strana Koruna česká si jeho výročí připomínala přímo na místě jeho skonu na Madeiře. Jinak bylo ticho.

DAVID LANČZ
redaktor Orientace LN

Převzal jsem trůn za největších okolností a předávám jej za okolností ještě těžších. Byl bych rád, kdyby toho osud Karla ušetřil... Když tato slova umírající staršícký mocnár František Josef I. za rachotu dělostřelecké palby uprostřed první světové války pronášel, nemohl vědět, že osud jeho prasnynovce Karla neušetří ničeho.

Byť do konce Velké války zbývaly ještě dva roky, František Josef už tehdy musel tušit, že pro Rakousko-Uhersko nedopadne dobře. Jistě si ale ani v nejmenším nepředstavoval, že ještě dřív, než zazní poslední válečný výstřel, celá říše dokonale přestane existovat. Natož že to do jisté míry bude i jeho vina: vina jeho konzervatismu, vina toho, jak po osmašedesát let své vlády jen velmi neochotně ustupoval všem novotám, až jeho země v průběhu druhé půle 19. století nestihly prodlat všechny nutné společenské a ekonomické změny (na straně druhé je ale důležité chápat, že po většímu doby vlády byl panovníkem v konstituční monarchii a s mnoha věcmi nic zákonné udělat ani nemohl; zatímco nacionalismem zmítání němečtí, čeští nebo maďarští politici mohli, ale zase nechtěli). Nový panovník, kterému zmíněný osud vymezil čtyřicet let života, už na provedení těchto reforem neměl čas ani možnosti.

Od smrti Karla I., císaře rakouského, krále uherského a českého i markraběte moravského, zkrátka našeho posledního krále, který přežil rozpad své říše jen

o čtyři roky, minulý uplynulo rovných sto let. Sto turbulентních let od momentu, kdy I. dubna 1922 jeho srdce dotouklo následkem těžkého zápalu plíce na portugalské Maděiře hluboko v Atlantském oceánu.

Jak se toto kulaté výročí u nás odrazilo, třeba na velkých domácích zpravodajských serverech? Nijak výrazně. V *Lidovkách* se tomuto tématu věnoval Karel Ojiva ve svém *Posledním slově*, *Novinky* jej zmínily v souvislosti s nově odhalenou sochou Karla I. v Plzni, *DNES* se omezi-lo na popis posledních mocnářových dní a následného pohřbu. A takové *Seznam zprávy*, *Hospodářky* nebo *Aktuálně* výročí ignorovaly úplně.

Blahoslavený král

Tento text si neklade za cíl situaci napravit. Literatury o „Karlovi Posledním“, jak se mu za první republiky říkalo, lze v českých knihovnách najít dostatek, a kdo chce, dozví se o něm víc. Autora daleko spíše zajímá, proč zahraniční autoři mají pro císaře vesměs slova chvály, přičemž nejhorším rozpačité pokrčení ramen, že „nastoupil pozdě a nic už nemohl udělat“, zatímco u nás se mu při stém výročí nevěnuje ani kloudný článek.

Co Čechům provedl tak hrozného, že na něj odmítají vzpomínat? Měl je rád, český mluvil a po studích v Praze a vojenských službách v Chudčicích u Bělky a Staré Boleslavi se chtěl v Brandýse nad Labem usadit, jak mu zdejší kraj přirostl k srdci. Plány mu ovšem, jak známo, zmařil svou nesmyslnou akcí Gavriolo Princíp, který v Sarajevu zavraždil císařova následníka Františka Ferdinanda d'Este. Z Karla se najednou stal neplánovaný dědic podunajského trůnu a na klidný život v Čechách mohl zapomenout.

A v kontrastu s nenávislým

Edvardem Benešem se někdejší

císař Karel I, huboce věřící

katolík, ani na smrtelné

posteli nepřestával

modlit „za český

národ“

I tak, na rozdíl od Františka Josefa, Karel plánoval nechat se v Praze korunovat, na to už ovšem nedošlo, a ani po rozpadu monarchie se svého snu o životě v Čechách nevzdával. V Brandýse chtěl žít i po válce, dokonce kvůli tomu tamní zámek koupil za svoje prostředky. Naše mladá republika mu to ale nedovolila, hodně se prý v tomto zákasu angažoval Edvard Beneš, a zámek hned zabavila.

Mimochoodem, na této skutečnosti si můžeme ilustrovat úroveň jednotlivých evropských národů. Během překorných změn koncem první světové války přišli v relativně krátkém sledu za sebou o trůn tři císařové: rakouský Karel I., německý Vilém II. a ruský Mikuláš II. A zatímco carovi bývali poddání Mikuláše i s celou rodinou zastřelili a Češi a Rakusané Karla vyhnali bez koruny v kapse, až neměli ani na doktora. Němci umožnili Vilémovi si do pohodlného holandského exilu vzít peníze i vybavení... Opět při této příležitosti musíme zmínit neblahou roli Edvarda Beneše; že bývalý český král od svých nejděších poddaných neuvidí ani haléř, rozhodl právě on. Přitom částka, kterou Britové chtěli za královu dopravu a ubytování v exilu zaplatit, byla mnohem nižší než zisk Československé republiky z jednoho každého konfiskovaného habsburského statku.

A v kontrastu s nenávislým Benešem se Karel, huboce věřící katolík, ani na smrtelné posteli nepřestával modlit „za český národ“.

Nebo že by snad poslední český král vadil Čechům tím, že se od okamžiku nástupu na trůn snažil tak vehementně uzavřít mír, až na něj habsburští spojenci Němci pohlíželi jako na zrádce? Za to se dodatečně jako jediný český panovník po svatém Václavovi dočkal blahoslavení: „Nejdůležitějším úkolem křesťana je hledání, rozpoznávání a následování Boží vůle v každé záležitosti,“ řekl při příležitosti jeho beatifikace papež Jan Pavel II. „Křesťanský státník, císař a král Karel I. přijímal tuto výzvu každý den.“

Ne, v tom to asi taky nebude. Po odporu vědi se budeme muset podívat ještě jinam.

Zrození ze zraďy

I když si to mnozí nemyslí, historie není vždy černobílá (prakticky nikdy), natož poplatná názorům své doby (vůbec nikdy). Mínil tak již velký historik Josef Peška, který mimochoodem dokázal už prvorepublikovou společností pořádně nad-

Nemá smysl zavírat oči nad tím,

že ke vzniku republiky došlo

zradou: zradou vojáků, kteří

navzdory přísaze světu králi

přeběhli

z rakouských

zákopů k nepříteli

zdvihnout tvzením, že na pobělohorském vývoji českých dějin se najde celá řada pozitivních prvků a rozhodně nejedná o žádnou „dobu temna“. Pekař by se vyřadil i v dnešním, de facto nikdy neskončeném „sporu o smysl o českých dějin“; nic se totiž od jeho dob nezmenilo. Třeba co se týká i osoby Karla I. (kterému vedle výše zmíněných pozitiv lze vytknout nedotažený plán do konce nebo naivní pokusy o převrat v Maďarsku s cílem ujmout se vlády), rozpadu monarchie a vzniku Republiky Československé. A přesto dodnes vycházejí práce jednoznačně veleblící i jednoznačně hanící, jako kdyby nebylo nic mezi tím.

Na posledním příkladu vzniku republiky si to lze ukázat ještě jednodušeji. Vedle pozitivních stránek, jako bylo sebeurčení českého národa (nikoli už však – bohužel – národnostních menšin v rámci meziválečné ČSR), vzniku výspy demokratických institucí ve středovýchodní Evropě a s nimi i vzniku samostatné republiky, tu byla podstatná negativita. Jednak geopolitická – rozpadem Rakouska-Uherska vznikl mimořádně nestabilní středoevropský region plný třetích ploch, nad čimž nepřestával lamentovat například Churchill – a jednak morální.

Nemá smysl totiž zavírat oči nad tím, že ke vzniku republiky došlo zradou: zradou vojáků, kteří navzdory přísaze věrnosti světu králi přešli z rakouských zákopů do zákopů ruských, italských či francouzských. Zradou politiků, zvláště těch, kteří zasedali v parlamentu, tedy včetně Tomáše Garrigua Masaryka. Těch politiků, z nichž většina by se předháněla, kdo by při Karlově pražské korunovaci jako první políbil panovníkovi ruku, ale pak rozjásané společný stát bořila. Chtěl bych ovšem ihned upokojit roz-

horlené čtenářstvo: termín „zrada“ tu nenespe pejorativní nádech, je to pouhé označení faktu porušení přísahy.

Hraje snad fakt podvědomého kolektivního pocitu této hanby svou roli v důsledném vymazávání tradice Karla I. z naší paměti?

Na poli národních mýtů

Pes ale může být zakopaný ještě o kus dál, na poli novodobých národních mýtů. Ten nejoblíbenější z nich říká, že náš stát vznikl 28. října 1918. Jenomže vznikem Československé republiky náš stát jako takový ani náhodou nevznikl. Pokud bychom totiž na tento narativ přistoupili, museli bychom konstatovat, že zanikl o dvacet let později, po poválečné resuscitační už nikdy nebyl úplně on a dokonce definitivně skončil s poslední sekundou roku 1992. Neměli bychom už důvod osmadvacátý říjen slavit, jako nový svátek bychom si museli vytyčit 1. leden a smířit se s tím, že Zjijeme ve státě, jehož existence dosud nedosáhla ani třiceti let. Poté by opravdu bylo snadné na Karla I. zapomenout, protože by do naší země vlastně nepatřil.

Přesto všichni tušíme, že místo, kde jsme žili před rokem 1993, bylo stejné, stejně jako by naši pradědečkové potvrdili, že bylo stejné i před 28. říjnem 1918. Jen se před více než sto lety české země zbavily závislosti na Rakousku, změnily státní zřízení a z Českého království se staly republikou; dočasně i se Slovenskem či Podkarpatskou Rusí, což ovšem nebyla v dějinách našeho království žádná novinka; historické země, které k nám přináležely, se v průběhu věků měnily a střídaly.

Důležité je, že český stát tehdy nijak nově nevznikl. Ani nemohl, protože do té doby nijak nezanikl; ani v momentě, kdy ho římskoněmecký panovník udělil českému králi v léno, ani po Břle hoře, kdy vládnoucí Habsburk u nás nadále považoval za titulu českého krále, ani nikdy potom. Naopak, už v době vzniku republiky v hranicích onoho království kontinuálně existoval tisíc let!

Je proto nesmyslem se tvářit, že do tu- zemské historie Habsburkové či Karel I., o němž dnes byla řeč, nepatří. Karel I., k nám coby náš král patří stejně jako Masaryk, svatý Václav, Karel IV. nebo třeba Josef I., jehož většina čtenářstva nebude znát. A měl by být zdrojem stejné národní hrdosti jako ostatní zmínění představitelé této země.

Císař František Josef I. (vlevo) přátelsky rozmlouvá se svým prasnynovcem Karlem a jeho čerstvou manželkou Žitou v roce 1911. V tuto chvíli ještě nikdo z nich netušil, že se Karel nakonec stane císařovým nástupcem.